

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Rolf Aas:
Ferjestedet ved
Blakersund

J. Gjærum:
Blaker sund i Blaker og
Sørum

Oppvekst på Melvold i
Frogner i mellomkrigs-
tida Del 26:
Luking av ugress

Thor Hexeberg:
Gårdshistorie for
Norum - del 2

Andreas Holmsen:
Gårdshistorie inntil
1647: Rud, Eisval og
Semmerud

Hva ei margarinkasse
kan gjemme av historie

<http://sorum.historielag.no>
org.nr. 984 252 994

Kjære medlem,
Kultursjef Ida Charlotte Johre presenterte på årsmøtet 13. februar det foreløpige arbeidet med Kulturvernplan for Sørum. Offisiell oppstart skjedde 25. september 2002 med offentliggjøring til allmennheten gjennom annonsering. Arbeidet gjøres i tråd med bestemmelsene i plan- og bygningsloven, og i forståelse med Akershus fylkeskommune.

Bortsett fra Ragnhild Krogness ved Stab for regional forvaltning i fylket, Eva Friis Eriksen i Planavdelingen og Harald Egner på Landbrukskontoret i kommunen, kunne det virke som om kultursjefen var nokså alene om arbeidet med Kulturvernplanen. Først og fremst krevde fylket at en måtte ha ny befaring av de husene som er listet opp i SEFRAK-registreringen. Dette arbeidet ville kultursjefen gjerne ha hjelp fra historielaget til.

Hvorfor denne SEFRAK-registreringen, som ble foretatt i Sørum fra 1985 til 1989 må gjøres på nytt, fikk vi ikke helt tak i, men det er et stort arbeid som omfatter 523 kulturminner, i hovedsak bygninger bygget før 1900. Når så kultursjefen sier at veger og bruer også burde registreres, er dette naturligvis helt utenfor det realistiske å gjennomføre for en enkelt person som i tillegg skal administrere et kulturkontor med alle de faste oppgavene som tilligger dette.

Vi stiller oss naturligvis imøtekommende til en henvendelse fra kommunen om å bidra til å oppdatere SEFRAK-registreringen, men advarer samtidig mot å tro at en frivillig innsats vil bringe oss helt i mål med dette. Særlig dersom arbeidet skal gjøres "fra snøen går til løvet faller", burde opplegget for engasjement av et tjuetalls frivillige med konkrete roder og opplæring i hva oppgaven går ut på allerede være på plass.

Kultursjefen fortalte at hun opprinnelig hadde planlagt å få Kulturvernplanen godkjent i løpet av et år. Etter kontakten med fylket hadde hun allerede fordoblet tidsbruken og antydnet nå sommeren 2004 som et mulig mål for en ferdig Kulturvernplan. Vi tror at om denne tidsplanen skal være realistisk, må kulturadministrasjonen komme med et budsjett for å gjennomføre prosjektet. Dessuten vil det være viktig at en i tillegg til det som allerede er registrert også starter registreringen av kulturminner fra det 20. århundre.

Artikler nr. 2 – 2003 – 9. årgang

Ferjestedet ved Blakersund

Sundstedet ved Blaker har fra gammelt av knyttet øst- og vestsiden av Romerike sammen. Men det var ikke bare distriktets folk som fór her. Den første spedet overfart tok til lenge før vikingetiden, men dette var ikke organisert ferjetrafikk, så vidt en skjønner.

Stokkebåten som nettopp er funnet ved Bingen i Sørum, oppgis å være fra omlag 150 før Kr.f. Båten var 11 meter lang og 0,75 meter bred, og kan således ha vært mindre stabil, og ikke særlig egnet for ferjetrafikk eller fiske. Mye tyder på at stokkebåten var et krigsfartøy. Den gir ny og oppsiktsvekkende opplysning om båttrafikken på Glomma/Rømtua og om folkene som bodde her. Den særnorske angivelse av tidsrommet for middelalderen blir også brakt i tvil ved stokkebåten. Ferjestedet kan være eldre enn før antatt.

Blakersund ble utover i middelalderen en del av det framvoksende vegsystem. Særlig da den Fredrikshaldske hovedveg kom, synes det å ha skjedd en utvikling ved ferjestedet. Ordet Fredrikshald er fra 1665. Folketallet var i oppgang.

Blaker Skanse har hatt stor betydning for Sundstedet, som den skulle beskytte. Skansen ble anlagt av kommanderende general G.W. Wedel i 1683, som en del av Glomma-linjens forsvarsanlegg. Men forut hadde kong Christian 5. ved egenhendig underskrift "approbert at Skanze oppføres og fullferdiges". Vegen østover gikk først gjennom en stilling kalt ravelinen, for deretter å passere en gjennomkjøring i selve vollen. Her er ganske sterk stigning.

Hvordan var Sundstedet?

Mine foreldre på gården Neslerud og gårdens øvrige folk – og deres forfedre i slektsledd – var betydelige brukere av ferjestedet, og omtalte dette. Ganske spesielt når det var høytid og mye folk tilstede, satt de voksne og samtalte; mens vi barn satt stille og hørte på.

Dersom det var en eller noen få personer som skulle over elva, ble det nyttet

robåt. Sundstedet hadde både stor og liten robåt. Etter at Kongsvingerbanen kom, var det gjerne tre båter.

Selve ferjetrafikken kom først igang når en eller flere hesteskysser skulle over – eller ved transport av dyr, ja, og så kunne det være overfart med varelast. I ufredstid kom oversetting av hele militæravdelinger.

Det var ganske mye ferjetransport av både liv- og slaktedyr. Vår og høst var der også beitedyr som skulle over elva. Gjennom århundrer ble ungdyr av storfe og hest, samt sau fra Sørum, sloppet på beite i Urskog. Områdene ved Wiggernes, Floen, Mangen og langs åa fra Lierfoss til Bjørkelangen, ble nevnt.

Hesteskysser som ønsket seg over elva, var det titt og ofte. Det kunne være ferdafolk eller lasskjørere. Ferja hadde betydelig trafikk om nettene, for da kom lasskjørere fra Aurskog og Blaker som skulle til Kristiania med varer. På sommertid fraktet ferja store mengder torvstrø fra Borgenmåsan over elva. På østsiden hadde de egen hest som fraktet torven opp til jernbanen. Når klokkeakeren i Myrmellom/Ingjer hadde støpt ei stabbursklokke for en storbonde på Hedmark, eller ei kirkeklokke for et kapell i en vestlandsfjord, ja, så ble de skikket over Sundet.

Og så var det øvrigheta da, fut, prest, offiserer o.l. med hest og kariol og kanskje skyssgutt, som anmodet om å bli beforderet over. Bønder, spesielt storbønder, nyttet hesteskyss – og ikke å forglemme fruene. Postbud, brudfølger og gravfølger fikk sin overfart. "Når dom kommer utpå elva i flom med god tømmerføring – blir dom stort sett like", sa Sundmannen.

Det sier seg sjøl at å krysse Glomma om våren under stor vannføring, var noe ganske annet enn en ferd på stille vann på sensommeren. I flomtida med tømmergang var overfarten ufyselig. Under svært vanskelige forhold, f.eks. ved storflom og betydelig tømmergang, ble ferja innstilt. Folk flest ville heller ikke utpå da. Det er imidlertid et faktum at ferjene var meget stabile og veltesterke.

Naturforholdene ved sundstedet

Glomma er ganske bred ved Sundet, vel 200 meter, og ikke langt nedenfor utvider elveløpet seg vesentlig. Derpå gjør elva en krapp sving mot vest. Vannmassene får en kraftig oppbremsing, som også virker mot Sundstedet. Men vannet må fram og det presser seg gjennom Sundfossen, som mange gamle omtalte med Sundknattene. I ovenstående har en berørt noen naturforhold som kan ha hatt avgjørende betydning for valg av ferjestedet. Mine foreldre mente at våre forfedre hadde valgt Sundstedet med omtanke, og derfor besto det i omlag 600 år. Men flere, blant dem futen, påpekte det farlige i at Sundstedet lå mellom to fosser.

Dette argumentet kan ved første tanke være lett å kjøpe. Men før vassdragsreguleringene gikk Øyeren opp og "slukte" Bingsfossen under flom. Ved storflom ble også Sundfossen borte. – At Sundknattene og svingen i elveløpet bremses opp vannet effektivt, forstår en av det faktum at kraftverket AEV i mellomkrigstiden sprengte bort Sundknattene for å få bedre unnarenning og fart på vannet. Turbinene hadde tidvis subbet i sitt eget bakvann før sprengingen. Før kraftverket på Rånåsfoss ble bygd, hadde en Eidsfossen på østsiden og Neslerudfossen på vestsiden (jfr. skjøte). Disse fossene ristet opp tømmerflakene som kom seilende, slik at tømmeret kom mer adskilt mot ferja.

Når en vet at tømmervasene var ferjas farligste fiende, må en anta at fossenes opprittingsarbeid var av største betydning. – Den gode kjøreisen som Blakersund hadde på vinterstid peker i samme retning: Sundstedet var et fornuftig valg.

En komplisert overfart

La meg gjengi en beretning fra en ferjetur i flomtida ved Blakersund som antakelig fant sted i 1908 eller 1910:

Det hadde skjedd et dødsfall i den nære familie og min mor Inger Marie Haneborg, født 1892, fra gården Neslerud skulle i gravferd. Denne unge damen var gårdens bruker. Hennes far Olaf hadde dødd da hun var barn. Og moren var gift opp igjen

og fraflyttet gården. Datteren ble senere gift Aas. Marie tok den noe tilårskomne og sindige hoppa Frøydis for giggen og kjørte mot Blakersund. Hun reiste på den eldgamle traséen ved Glomma, Faret langs Raum. Marie likte ikke Glomma i dag. Hun forsto at Heggeflommen var i full oppmarsj. Den kjølige våren hadde ikke gitt særlig stor vannføring; men nå første uka i juni, kom varmen og mildt regn å ga full snøsmelting i fjellet. Det var et øredøvende leven fra foss og tømmer.

Vel framme i Sundet på vestsiden, bandt hun Frøydis. Det var en hesteskyss til der med trille og to eldre sortkledde personer. Hesten deres var en stor, flott vallak, ikke særlig gammel. Straks etter kom to hesteskysser til. Den ene av disse med trille, ville også over elva. Dermed var belegget for ferjeturen fullt.

Normalt var det to ferjemenn. Men i dag kom også sønnen til ferjebasen (Sundmannen) – slik at det ble tre. To skulle som vanlig sitte ved årene, mens den tredje skulle passe svingbommen. Dette betydde at sundmennene fryktet tømmervaser i elva.

Over Glomma gikk en solid vaier som var festet til en høy, solid stolpemast på hver side av Glomma. Vaieren hang i en bue over elva. På vaieren var tredd et solid løpehjul og fra dette gikk en kraftig løpestreng til ferja. I tidligere tider var løpehjulet erstattet av en ring. Løpestrengen var festet til et jernøye ytterst på svingbommen. På eldre ferjer gikk løpestrengen langs bommen til omlag midten av ferja og derpå ned i bunnstokken; men da ble bommen vanskeligere å svinge. Svingbommen skulle hjelpe ferja forbi tømmervasene. Ei stor tømmervase kunne i verste fall presse istykker oppheng til vaier eller løpestreng, og så sende ferja nedover elva.

Det var ingen munter stemning ved Sundstedet idag. Ferjeavgiftene på 27 øre for hest og vogn og 3 øre pr. person ble betalt.

Vannstanden var høy. Sundmennene la en bred lem. ofte kalt leieren eller landbrua, mellom strandkanten og ferja. Derpå trakk de trilla tilhørende det sortkledde

ekteparet på, og satte den tversover ferja omlag 5 meter innpå: altså like inntil svingbommen. Første vogn ble ei sperre forover mot rorene og ferdafolket. Så var turen kommet til den flotte vallaken, som knegget rastløs. Den ville ikke gå over leideren. Var vallaken vrang eller redd? Ferjemennene trakk fram hekken, en leder med vanger på begge sider. Ferjemannen trakk i bisselet/grima til vallaken og ferjegutten jaget på, men til ingen nytte. En måtte ikke bråke med dyra ved om bordføringen, for da ble de nærvøse under overfarten. Sundmannen snakket med hestens eier. Derpå sa han høyt til herremannen: Du har ansvaret for hestens overfart! Sundmannen ved Blakersund markerte seg. Han var en lokal autoritet.

Derpå gjorde Sundmannen tegn til ferjekaren ved bindslet, hvorpå Sundmannen ga hesten et kraftig rapp over baken med en taustomp. Vallaken ble så overrumplet at den jumpet gjennom hekken og inn på ferja. Vallaken ble stilt på tvers av ferja, inntil trilla. Hekken ble tatt vekk, og den andre trilla ble trukket på og plassert langs vallakens side. Dermed var turen kommet til Frøydis som Marie leide på. Frøydis og den tredje hesten, som hadde giggen mellom seg, ble oppstilt i ferjas lengderetning. Hva Sundmannen således gjorde, var å oppstille belegget slik at stabiliteten på ferja ble tilgodesett. Noen personer som skulle ta toget til Kristiania, ble tatt med.

Ferja hadde ikke kommet langt utpå, før vallaken tok til å vrinske og skjelve. Da de kom lenger inni flomstrømmen og tømmer, begynte "svetten" å renne av den. Øynene ble ville og stive; dermed ga den fra seg et høyt vrinsk, slo med bakbena så eikene fór ut av de nærmeste vognhjul. Gå bort å roe ned hesten din, ropte Sundmannen til eieren; men uten respons. Vannspruten slo opp fra fronten og øversida av ferja. Tømmerstokkene som hadde stor fart, slo mot ferja så det ga lyd. Stemningen var trykket. Var grensen for sundfart i ferd med å overskrides? Heggefloppen kan øke på mye i løpet av noen timer. Dermed skrek Sundmannen til ferjegutten at han måtte ta

bort stenginga på svingbommen og gjøre seg klar til benning. Det kom en diger tømmervase seilende ovenfor ferja. Den fór mot ferja. Press bommen forover, ropte basen til gutten som med spettet bente bomspissen mot baugen på ferja. Begge sundmennene la inn årene, hugg tak med hendene i svingbommen foran og presset til den pekte mot ferjebaugen. Den store vaieren over Glomma tok med ett til å rykke; idet de forreste bunnstokkene på tømmervasa slo mot understellet på ferja. Vaieren og løpe-strengen strammet seg voldsomt. Nå ble kvaliteten på opphenget ved Blakersund satt på prøve. Baugen pekte rett oppover elva, framdriften var stoppet opp. Tømmervasen braste forbi, langs venstre side på ferja, der Frøydis sto.

Stokkene pekte delvis til værs, og et par stakk innover ferja. Frøydis forsto straks faren, "krøp" bak giggen og over mot hest nummer tre. Den var langmodig og avfant seg med baken til Frøydis. Folk var stumme, en slapp et hikst. Skrekk-scenariet var over på meget kort tid. Ved sittebenken kom det fram litt fuktighet. Et glimt av glede kunne spores i ansiktene. Ferjemennene rodde i den grad det lot seg gjøre, mens ferjegutten forsøkte å benne svingbommen noe tilbake; dette for å oppnå litt strømtrekk av vannet.

Vallaken som hadde mistet aksjons-evne og tillike oppmerksomhet en tid, ga seg til å slå igjen. Til helvete med hele hesten, glapp det ut av ferjegutten. Da lo folk for første og eneste gang på turen.

Sundferja nærmet seg Blakerlandet, og i forvissningen om det, lot det til at vallaken tenkte på å hoppe i elva. Slikt hadde hendt før, og forekom alltid når en hadde forholdsvis kort strekke igjen.

Rundt ferjene var det ikke noe solid, fast rekkverk. Men det var to rekker med runde leeskytler. Disse var tredd innmed oppheng av lærstroppe. Ferjene kunne således åpnes raskt til alle kanter.

Vallaken la seg tidvis på skytlene og var riktig rastløs. Sundbasen reise seg opp, trakk begge leeskytlene foran hesten fri. Vallaken trampet, pæste og gynget. Plutselig hoppet den rett uti elva. Land i sikte, tenkte

vallaken. Nå skulle den herifra. På land lokket folk på hesten. Strømmen førte hesten raskt nedover elva, og inn mot Fosslandet. Vallaken var således heldig, for draget gikk dit. Ferdafolket fikk her se at hesten profitterte på ett av de naturforhold som førte til opprettelsen av ferjestedet. Vallaken kravlet uskadd i land på Fosslandet.

Som så ofte ellers var det stor tømmergang helt mot land, på østsiden. Ferjemennene fikk bruk for tømmerhakane. Her var ingen vik som på vestsiden å styre mot. Under flom og tømmergang ble ikke flytebrygger nyttet. Generelt kunne en si at dyra mislikte flytebrygger, men for persontrafikken passet de godt.

De som var med på denne overfarten, glemte den ikke.

Effektiv utnyttelse av strømforholdene

La oss se litt nærmere på framdriftsmetoden for å få ferja over elva i de siste om lag 50 år som ferja var i drift. I siste avsnitt på side to fortelles det om den solide vaieren som hang i en bue over elva, og som ferja var tilknyttet ved en løpestreng. Ved omtenksom utnyttelse av strømforholdene kunne en ved hjelp av dette opphenget bringe ferja over elva uten særlig roing. Dette var av meget stor betydning. Utenfor ferjeleiene var det i det smule strandvann - antydning til bakevjer. Dette forholdet endret seg da AEV sprengte vekk Sundknattene på den tid ferjetrafikken ble nedlagt. Sundmennene kunne før sprengningen lett ro ferja rett ut i strandsonen - ja sogar litt oppover elva. En beholdt hele slakken (buen) på hovedvaieren til en kom ut til den sterke nedadgående elvestrømmen. Strømmen tok tak i ferja og brakte den ikke bare nedover, men også over elva – i det vaieren strammet seg mer og mer. Når en nærmet seg andre land, måtte ferjemennene ta til årene igjen.

I hvilken grad elvestrømmen ledet ferja over elva avhang av vannføring. Variasjonene i vannføringen var enda større i tidligere tider - før reguleringene og magasineringen hadde tatt til. På sen-

sommeren var vannføringen ofte svært liten, og Glomma lå rolig og doven i ferjesonen.

Ferjestedet ved de forskjellige årstider.

Ved ferjeleiene på sundstedene ble det i enkelte år kjørt på stein og grus. Den store trafikken ville ellers ha gjort stedene oppkjørt. Rundt påsketider ble ferjer og båter, etter tur, tatt på land for å bli tjærebredd. Vaieren og løpehjulet ble smurt med litt fett.

Vannføring og tømmermengde i elva påvirket arbeidssituasjonen for Sundmannen. Utover sommeren og likeledes på senvinteren var vannstanden i Glomma enda mindre enn nå for tiden. Antakelig gikk det omlag 300 m³ i sekundet. Under flommen var vannmengden ca. 3.000 m³/sek. og ved storflommer. Tømmermengden varierte med priser og avsetningsmuligheter, fra 5 til 14 millioner stokker pr. sesong.

Senhøstes begynte isen å legge seg; men den ble jo ikke kjørbær før det hadde gått både vel og lenge. Sundmannen måtte sørge for at det ble hugd råk til ferje og båter. Dette kunne være et meget brysomt og vedvarende arbeid. Om natta frøs det til, og tidlig neste morgen skulle folk og hesteskysser over. Sundmannen hadde påtatt seg at trafikken skulle foregå punktlig og uhindret. I fall det oppsto urimelig venting, ble Sundmannen i eldre tid dømt til å betale bot til kirken eller fattigkassa. Råkhugginga kunne bli for omfattende for sundfolket. Da tok Sundmannen inn husmenn og plassfolk etter tur, for å mestre jobben. Disse fikk som vederlag, fri overfart for seg og nærmeste familie.

Sundtollen

I eldre tid kunne også gårdene oppnå fri overfart over Sundstedet ved å betale sundtoll. Inntil for omlag 100 år siden hørte Sundgården og Imshaug til Blaker. Bydeboka for Aurskog og Blaker forteller at Sørums kirke og Urskog Prestebord eide hver sin halvdel av Sundgården. Leilendingen betalte festeavgift til kirken. Men det spesielle ved denne leilendingen var at han også var Sundmann. Kontrakten tilsa at

Sundmannen på angitte vilkår sto for driften av Blaker Sundsted. Ved kongelig bevilling av 19. desember 1752 ble det gitt regulativ for sundtollen.

Sundtollen ble angitt i skjepper eller settinger av korn. En skjepper var 18 potter og en setting var 12 potter. En potte var ca. en liter. Gårdene var delt i helgårder og halvgårder, samt ødeplasser. Men gårdene var også delt inn i soner etter beliggenhet. Gårdene i Høland, Aurskog, Blaker, Sørumsnes og Nes var omfattet av et regulativ. Folk på gårder som betalte sundtoll, hadde som nevnt fri overfart. Alle andre reisende – som ikke var dekket av sundtollen, – måtte betale for hver overfart således: 1 person 1 shilling, 1 person med hest 2 shilling, og så fulgte priser for trille og kariol samt kjerre og slede, 1 person med to hester og vogn med lass kostet 10 shilling. Men hva så med skyssguttene? Jo, han tilkom fri retur.

Innkrevningen av denne sundtollen hvilte på Sundmannen, som etter hvert fikk panterett. Noen ønsket ikke å betale; andre betalte et avdrag i ny og ne. Innkrevningen var tidkrevende og komplisert. I de tider forekom det at kornavlingene slo helt feil, og da ble innkrevningen håpløs.

På ovenstående vilkår forpliktet sundmannen å holde: 2 gode ferjer og 2 båter samt 2 landflåter – ennvidere å feste så mange folk at forsvarlig overfart kunne skje uten opphold.

Fra 1758 fikk Sundmannen et statsbidrag på 20 daler i året for å frakte personer og varer til Skansen; samt for overfart av postkjøreren to ganger pr. uke. Men så ble Skansen "sløyfet" inntil videre og bidraget inndradd. Ordningen med sundtoll ble revidert flere ganger og falt omsider bort.

Den nye tid banket på. Kongsvingerbanen ble åpnet i 1862 og Blaker stasjon ble viktig. Persontrafikken skjøt i været, fra noen tusen opp mot fem/seks tusen pr. år. Når isen la seg for godt, stoppet ferja. Men persontrafikken fra Blaker stasjon skjøt i været.

På vinterstid la det seg sikker is ved Sundstedet i så godt som alle år. Isen var oftest sterkere her enn ved sundstedet på

Haga. Men mellom Fosserud og Neslerud var ikke isen kjørbar.

Sundmannen

Sundmann ble i mange sammenheng nyttet som institusjonsbegrep i forhold til forvaltning, vegvesen, rettsapparat og kirken. Sundmyndighet og ansvar var knyttet opp til Sundmanns-begrepet.

Sundmannen tjente ikke godt. Den økonomiske ramme for Sundstedet var svak, kanskje en tør si dårlig. Langs vassdragene i f.eks. Telemark og Agder kan en se solide og kunstferdige bryggeanlegg av hugd stein, med vinkling innover mot land for å slippe fra flomvann. Bryggene kan ha variert høyde-nivå. Noe slikt var det ikke ved Blakersund og derfor er stedets historie usynlig.

Til jul fikk Sundmannskona ofte en oppmerksomhet fra gårdene ved elva. De kjøpte ikke gaver, det var ikke på tale. Oppmerksomheten kunne være stabburs- eller innmatpølse e.l.

Kona i Sundet hadde ett ønske til jul. Måtte isen bli kjørbar, for da fikk julefreden senket seg over menneskene i Sundgården.

Trollskap og overtro

fulgte menneskene i tidligere tider. Slik var det også ved Sundstedet. I skumringen eller i nattemørke kunne en høre nøkken rope, særlig fra skjæra ovenfor eller nedenfor. Det var et dårlig varsel.

På sommerkvelder med tåkedis, kunne en se vesener i vannet. Dersom en ungkar skimtet en kvinne med flagrende hår i strømvirvelen, var ekteskap i sikte.

Gravide kvinner burde ikke reise med ferja i flom. Rent ille ble det dersom hun i slike omstendigheter så ei gammel kone med et par svarte tannstubber i munnen, glise ned i vannstrømmen. Da hadde hun bare en ting å gjøre. Hun måtte oppsøke bekken ved Byrginfallet. Dette var en utrolig bekk, fordi den rant nordover. Fra uminnelige tider har folk lagt merke til at ingen bekk renner mot nord. Byrginfall-bekken løper parallelt med Glomma, men i stikk motsatt retning.

Kvinnen fra ferja måtte i likhet med sinnslidende, personer med utslett og forstøtte spedalske gå til bekken ved kveldstid, helst på jonsåk, knele ved bekken, ta vann i traufornede hender, drikke og derpå helle resten over hodet. Den sår- og byllebefengte burde etter å ha smurt seg med urtevann, ta en dukkert i bekke-kulpen.

Fossene i Glomma var ikke store og prangene; men de har i følge Snorre vært med å gi navn til Raumariki. Når vannmengdene økte på under flom, ble det trangt å komme gjennom gjelene ved Eidsfossen og Neslerudfossen/Narfufossen. Da ga Ulvefossen fra seg stygge hyl eller ul. Narfu-ulet var signalet om at ferjetrafikken måtte stoppe.

Vinhandler Finstad med familie kom for å beskue Sundstedet en søndag i flomtida, fortalte Iversen. Damene spurte Erling om ikke overfarten var farlig. Jo, svarte Erling. Uff, hva skjer da, spurte damene. I fjor vår røk vaieren og ferja fór mot skjæra, Erling pekte. Tre personer havnet på skjæret. Fortell, ivret damene. Erling var en skøyer og likte skjemt. Vi reiste ned med mat, som vi kastet inn på skjæret. Hva sier du! Men fikk du ikke de skipbrudne på land? ropte damene. Nei, det maktet jeg ikke, svarte Erling og smilte svakt. Kjære, hva skjedde, sa damene. Ja, ja, jeg holdt på med denne maten til utpå høsten; men da var folka på skjæret utmattet. Erling smilte nå åpenlyst. Hva foretok du deg, min gode mann, spurte den ene damen. Jeg så dessverre ingen annen råd enn å skyte dom, svarte Erling og gikk sin veg.

Ferdselsårene til Sundstedet

Sundet ved Blaker ga mulighet for overfart og derfor søkte ferdselsårene dit. Ved å studere et gammelt kart av Gerhard Munthe over deler av Raumariki, får en svar. Hovedvegen fra Høland og Aurskog kom forbi skyss-stedet Kjolstad i Blaker og videre til Husabyr, Fors og Sundet. På vestsiden kom Imishaug – Husabyr – Leirin – Fraunar. Denne traséen – hvor også den Fredrikshaldske hovedveg gikk – er alment kjent.

Men Munthe har inntegnet hovedvegen nordover på vestsiden av Raum (Glomma) også med utgangspunkt i Sundstedet. Denne vegen betydde mye for Blakersund, og jo lengre en går tilbake i tiden, desto viktigere var den, relativt sett. Vegen hadde bosetting hele strekket, og kom til kjente steder som Frøyhov, Hvam og Kjolstad (Vormsund). Videre skal en huske på at Odal og Solør hørte til Raumariki. Vegen fulgte vassdraget Raum i en avstand på 400/500 meter forbi Pokerud, Fyxurud, Narfurud, Simonrud og Runas. Vegen gikk ikke langs stranda, ei heller i elveskråningen (ravinen), men på første plata. Vegen var lagt rett ovenfor bebyggelsen på gårdene. I fall den hadde passert gårdene på nedsiden, ja, så hadde vegen fått nærkontakt med møkkademene. Meget omtentksomt anlagt. Helt fra til 1927 kjørte lokalbefolkningen til Sundstedet på nettopp denne vegen. Othilde, Olafs mor, bodde på Blaker Skanse, som hun eide. Hun ble født i 1838 som datter av skipper Moe, giftet seg med Ole

Haneborg og er min oldemor. Som enke og kårkone kjøpte hun Blaker Skanse av staten i 1893. Her hadde hun kuer og griser. Ved hennes død i 1903 ble Skansen overtatt av ei slekt fra Høland, og det var disse som solgte Skansen tilbake til staten for skoleformål i 1917. Hun mente at vegen het Faret åtme Raum i gammel tid.

Etter at Blaker Skanse ble anlagt, kom den danske prins Fredrik og bestemte at den offentlige nordgående veg skulle legges lengre inn i landet, med noe større avstand fra Raum. Militære hensyn tilsa at norske troppebevegelser på vestsiden, ikke skulle sees fra østsiden (svenske spioner). Denne "nye" vegen – kalt Prinsevegen – står ikke på Munthes gamle kart. Fra Sundstedet gikk denne vegen mot Borgen (Byrgin) over Neslerudhøgda (Narfurud) mot Flakstad (Flatastadir).

I 1794 kom den offentlige plan for utbedring av hovedvegene til Blakersund. Der er også Prinsevegen tatt med og angitt som vegen: Skansen – Borgen – Neslerud – Flakstad – Kjølstad.

Under krigen i 1808 var Blaker Sundsted i høyeste beredskap med sterk soldatvakt. Skansen hadde store forsterkninger og langs Prinsevegen var en bataljon grenaderer forlagt.

En har inntrykk av at en i dag nytter ordet "veg" om alle gamle – ofte eldgamle – ferdselsårer. Noen hundre år etter Svartedauen tok folketallet seg opp, og hjulredskapen kom etter hvert utover bygdene, dermed fikk en veger og vegplaner.

Før den tiden trasket folk flest – husmenn, plassfolk, småbønder og soldater, på beina; også pilgrimene. Futen, storbonden, og offiseren rei til hest. Oftest ble disse ferdselsårer i datiden, ikke kalt veg, men: Tråkk, leden, ferdi, faret eller tjodgata. Tjodgata ble nyttet på viktige veger for allmennheten. Tråkket eller faret åtme Raum ble antakelig straks etter vikingetiden ei tjodgate, hvilket var navnet på en allmenn gjennomgangsveg i lovverket.

Da bruene ved Bingsfoss og Rånåsfoss kom i 1927, var tiden for ferjetrafikken ved Blakersund omme.

Nordgående tjodgata på vestsida

I artikkelen om ferjestedet ved Blakersund og tilførselsvegene har jeg i stor grad bygd på beretninger fra foreldre og eldre slekt. Traseen til nordgående veg har jeg kjent fra min barndom og kartet til G. Munthe. Men hva sier så fagfolk om dette?

Dosent Sverre Steen skriver i en beretning om vegen på Romerike fra 1934: "Omtrent ved Frogner tok veien til Sørum av østover. Ved Blakersund delte den seg i to, en arm langs nordsiden av Glomma til Vinger, en arm til Aurskog." Han sier at allemannsveien som gikk langs bygda (bygdene) ble kalt tjodgata.

Arkeologen Øystein Kock Johansen sier at Magnus Lagabøters landlov av 1274 nytter ordet tjodgata om viktige veger - i motsetning til private tverrveger. Loven utnevner bøndene til vegarbeid på tjodgata - onna i millum.

Nevnte kilder sier at tjodgata skulle være 8 alen bred. I middelalderen ble vegbredden bestemt av en rytter med et åtte alen langt spyd, lagt på tvers av hesteryggen. Tjodgata ble følgelig ryddet i 8 alens bredde. Selve den u-formede "vegbanen" var alltid smalere.

Landlovens regler om vegbygging og vedlikehold - som i middelalderen allerede var holdt i hevd i flere hundre år - fortsatte å gjelde i de kommende århundrer, altså langt inn i dansketiden. Kapitlene om ferdsel og veghold ble tatt inn og oversatt noenlunde ordrett i Christian IV's norske lov i det 17. århundre, iflg. Kock Johansen.

Men hva var så en alen? For noen hundre år tilbake var en alen = 2 fot = 12 tommer = 63 cm. Går en lenger tilbake i tid, var en alen = lengden av en underarm med hånd = ca. 50 cm. Tjodgata kan da sies å ha blitt ryddet ca. 4 meters bredde - totalt.

Jeg forlot bøkene. Tok målebånd og gikk til Søhagan på Neslerud - til et sted

hvor den eldgamle vegen fra Blakersund til Vinger går nokså urørt i en lengde på om lag 35 meter. (Se vedlagte bilde nr. 1.) Vegen er u-formet med en skulder på hver side, vel 3 meter bred. Den kjørbare indre, svakt buede vegbane er ca. 2,60 m., og kan sies å være merket av hjulvogner (fra om lag 1830). Dersom en ryddet trær på hver side i en bredde på 50 cm., ja så ble dette en åpning på 8 gamle alen.

Traseen på den gamle tjo dgata var helt intakt fra Teie på Pokurud - til Fyxurud - og til Narfurud helt fram til 1927 da ferja ble nedlagt. Traseen på Skullerud kan jeg ikke så godt, men jeg husker det ensomme stabburet på den nedlagte andre Skullerud-gården - og der gikk den gamle vegen.

Bilde nr. 2 viser fortsettelsen av traseen til tjo dgata videre nordover. I nyere tid er vegbanen her sterkt steinsatt og bearbeidet. På bilde nr. 3 nærmer vi oss Neslerud - der bebyggelsen lå fram til ca. 1860. Vegen var her sterkt u-formet også i min ungdom. Den nedre vegskulder var da omlag 1 m. høy.

Fra Teie og helt fram til "enden" på bilde 3 gikk tjo dgata nesten rett. Men her

gjorde tjo dgata en sving til venstre og steg bratt opp - for å komme ovenfor bebyggelsen og garverdammen. Tjo dgata gikk derpå inn i Nordhagan på Narfurud mot Simonrud.

Prinsevegen som ble anlagt ca. 1700 - lå omlag 100 til 300 m. ovenfor tjo dgata. Prinsevegen blir idag kalt Gamlevegen, og er skogveg på Neslerud i en lengde av ca. 600 m. Det var opprettelsen av Blaker Skanse som medførte anlegget av Prinsevegen etter påtrykk av den danske prins. Norske troppebevegelser på nordgående veg, mellom Blaker Ferjested/Skanse og Kongsvinger Festning skulle ikke kunne sees av svenske spioner på Glomma's østside. Vegvesenets gamle beretninger forteller om anlegget av Prinsevegen.

Kock Johansen sier at tjo dgatene oftest gikk ganske rett. Traseene hadde ofte bratte stigninger eller utforbakker, dog innen rimelighetens grenser. Hjuldonningene ble ikke vanlige i ordinær trafikk før et godt stykke inn på 1800-tallet. Fra 1850 tiden la vegvesenet mer vekt på gode stigningsforhold. Dette førte til at vegene i de følgende 100 år fikk langt flere svinger enn i tidligere tider.

Våre forfedre ønsket at tjudgata - som datidens gjennomgangsveg for allmennheten og samfunnet - ikke skulle ha flere kroker og svinger enn nødvendig.

Rolf Aas

Blaker sund i Blaker og Sørum

I boka "Akershus fylkes veghistorie", som utkom i 1954, har forfatteren, J. Gjørum, også en beskrivelse av historien til sundtrafikken ved Blakersund, som vi gjengir her.

Blaker sund, ferjested over Glomma, var et gammelt sundsted, et av de mest nødvendige i Akershus. Blaker sundsted, bindeleddet mellom øst- og vestsiden, har knyttet sammen den Fredrikshaldske hovedveg.

Helt tilbake til sagatiden har dette sundstedet hatt en viss betydning for samferdselen. Sannsynligheten taler for at også Erling Skakke og hans menn benyttet sundstedet da de skulle over til Sørum kirke for å splitte noen opprørere. Erling Skakke ble såret, men hans menn reddet seg – beskyttet av belgmørket – tilbake til den andre siden av Glomma.

Blaker sundsted er ved roteinndelingen 5. mai 1826 opptatt som bindeledd av hovedvegen fra Frogner gjennom Sørum, Blaker, Aurskog og Hølandsbygdene. I en oversikt over sundsteder for "Aggershuus Amt" er det tilføyet: "Blaker-Sund, hvortil deels ydes Told af endeel af Blaker Annex, deels Betaling i Penge af enhver Reisende."

I 1839 ble tømmerlensen ved Blaker sund omlagt av O. Nordgren på Svarstads grunn. Da dette endrede forhold med lensen voldte ferjetrafikken store vanskeligheter, fikk herr Nordgren 14 dagers frist til å ta lensen opp.

Den 18. december 1848 foretok veginspektør E.C. Erlandsen en reise til Blaker sund i anledning av at ferjen i tåke og mørke under overfarten ikke kom fram som forutsatt. Ferjen kom imidlertid tilbake, men havnet ca. 30 alen nedenfor utgangspunktet. Forholdet ble tatt fram i en artikkel i Christiania-Posten nr. 171/48 med overskriften "Sunddyna".

Veginspektørens reise var av amtmanden den 9. desember 1848 begjært etter anmodning av Departementet for det Indre.

Veginspektørens rapport av 22. desember 1848 til amtmanden om forholdene ved Blaker sund er meget

omfattende. I store trekk framgår det at han hadde vært ved sundstedet for å undersøke de ting som er nevnt i avisen. Det beste middel som til alle tider ville være anvendelig, var etter veginspektørens mening å ha et pålitelig kompass. Dette var sundmannen enig i og sa at han ville anskaffe et til bruk for ferjetrafikken. Også en lykt og lys ble foreslått anvendt.

Den 19. november 1851 begynte Johan Skulerud som ferjemann ved Blaker sund. Etter hans død (våren 1873) ble sundtjenesten fortsatt av hans sønn, Ole Johansen. I tidsrommet 1875-1880 var Ole Svarstad sundmann. Sundmann Mich. Olsen, som ble ansatt i 1880, oppførte i 1887 sitt eget hus ved Blaker sund. Dette huset ble i 1890 innkjøpt av amtet til sundstue. Om dette kjøpet sees at amtmannens innstilling – som amtsformannskapet var enig i – er følgende:

”At den Sundmand Mical Olsen tilhørende Bygning med Udhus, som er tilladt opført paa den af Amts kommunens leiede Grunn ved Blaker Sundsted, indkjøbes af Amtskommunen for en Sum af kr. 1.000,- for at tjene til Bolig for Sundmanden aarlige Løn fra 1ste januar 1891 nedsættes til Kr. 300,- aarlig.”

I august 1855 ble ferjen ved Blaker sund tatt av strømmen og ødelagt i Bingsfossen. For øvrig var fylkets utgifter forholdsvis beskjedne. Disse utgjorde i tidsrommet 1870-1900 i alt kr. 16.984,- og fordelte seg således:

Lønn til sundmannen	kr.	11.920,-
Nyanskaffelser	kr.	3.387,-
Reparasjoner	kr.	1.677,-

Oppgavene over ferjetraffikkens størrelse er mangelfulle, men av de rapporter som finnes får man følgende oversikt:

År	Tidsrom	Personer	Hester	Kjøretøyer	Kreaturer	Kasser m.v.	Istrafikk
1907	1/7-24/12	3.219	511	609		48	1/1-6/4
1908	6/4-30/8	4.395	775	698	15	18	1/1-6/4
1909	22/4-31/12	6.363	879	947	80	348	1/1-22/4
1911	28/3-31/12	6.663	1.195	1.395	112	699	1/1-28/3
1912	22/3-31/12	8.174	1.084	1.250	91	732	1/1-22/3
1913	12/3-31/12	9.080	1.082	1.148	97	847	21/1-12/3
1914	2/2-23/12	10.324	1.899	2.265		18	4/1-2/2
1915	4/3-13/12	9.410	1.575	1.800	39	195	1/1-4/3
1916	1/4-25/12	9.770	1.403	1.583	46	303	1/1-1/4
Tils.		67.398	10.695	11.695	480	3.208	Is i 600 dg.
Gj.sn.		7.489	1.156	1.290	54	356	Is i 70 dg.

Nedleggelse av Blaker sunds ferjeforbindelse og bidrag til forskuttering av Bingsfoss bru anlegg ble forelagt fylkestinget i 1926.

Spørsmålet om nedleggelse av Blaker sundsted snarest mulig var meget aktuelt da materiellet var gammelt og så lite betryggende at man måtte anskaffe en ny ferje hvis sundstedet skulle opprettholdes.

Med tilslutning av fylkesmannen fant overingeniøren at det ville være utilrådelig å gå til anskaffelse av en ny, ferjeforbindelsen

ville bli nedlagt og trafikken henvist til den nye bru over Bingsfossen.

Saken ble også forelagt Sørums og Blaker herredsstyret.

Sørums herredsstyre fattet i møte 17. mai 1926 følgende enstemmige beslutning: ”Herredsstyret finder efter omstændighetene at kunne gaa med paa at Blaker sundsted nedlægges som færgesundsted fra høsten 1926, under forutsetning av at sundstedet blir opretholdt som ”baat-sundsted” og at fylket yder et bidrag til

forrentning av herredets forskudteringslaan til Bingsfossbroanlegget, av minimum kr. 10.000,- og at den gamle færge overlates de trafikkerende til privat bruk, uten ansvar for fylket.”

Blaker herredsstyre behandlet saken i møte 10. april 1926 og besluttet følgende: ”Efter forlydende om nædleggelse av Blaker sundsted allerede i indeværende aar vil herredsstyret i forbindelse med foranstaaende ha uttalt at fylket deltar i den ansøkte forskudtering.”

Blaker herredsstyres uttalelse tar sikte på en sak om forskuttering av veganlegget Bingsfoss-Blaker. Nedleggelse av Blaker sunds ferjeforbindelse blev av overingeniøren forelagt fylkesvegstyret som i møte 24. november 1926 fattet følgende beslutning: ”Blakersund ferjeforbindelse nedlegges fra og med 1. januar 1927, dog med foreløpig bibehold av persontrafikk med robåt for fylkets regning. Iøvrig forholdes som i overingeniørens forslag, vedtatt av fylkestinget (sak 85, 1926).”

Fylkesbidrag til robåttrafikk ved Blaker sund opphørte 1. juli 1928.

J. Gjørum

Rusleturer fra Imshaug til Blakersund og langs tjudgata

To av sommerens rusleturer finner sted i det landskapet Rolf Aas forteller om i denne artikkelen.

Torsdag 22. mai møtes vi på Imshaug klokka 18.30 og går med Leif Mathisen som guide langs den gamle Fredrikshaldske kongeveg til Blakersund. Derfra går vi sørover langs Glomma mot Skullerud et stykke før vi tar opp mot Veiby og Imshaug igjen. Ta med litt kaffe og noe å bite ti.

Torsdag 12. juni tar Leif Mathisen og Rolf Aas oss med på gamle ferdselsveger langs vestsida av Glomma. Vi møtes klokka 18.30 ved vestsida av den eldste Rånåsfoss-brua (hengebrua). Derfra rusler vi de vegfarene Rolf Aas forteller om i sin artikkel i dette nummeret av Sørumspeilet – og med Rolf Aas sjøl som guide.

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 26: Luking av ugress

Helt på slutten av våronna ble det drilllet opp renner på et stykke på ca. 1 mål, hvor det skulle være grønnsaker. Der måtte det være god jord, og stykket måtte ligge så nær husene som mulig. Grunnen til det var naturligvis at det skulle være kort vei når stykket skulle lukes, hyppes, gjødsles og vannes. Dessuten var det jo greit å ha grønnsakene i nærheten når de skulle hentes.

Det var særlig to jordstykker som det ble vekslet på å bruke. På Sauejordet utenfor hagehekken var det et felt som ble mye brukt. Nedenfor bryggerhuset, på det samme jordet, hadde vi også grønnsaker i blandt. Det aller beste jordet var allikevel bortenfor grisebingen på nedsiden av fjøset, for der var det svært fin grønnsakjord. Der var det også kort vei til å bære gjødselvann til vanning, og vi hadde bestandig store og fine grønnsaker der.

Inntil muren i stallveggen var det en bingehjørning hvor vi tidligere hadde hatt kaniner. Det var der plass til 30 tomatplanter og der høstet vi mye tomater hvert år, og de tomatene var både store og fine. Grunnen til det var nok at det var svært kort vei til stalldemma, og det var jo praktisk.

Det var gjerne en av de siste dagene i mai at grønnsakene ble sådd eller plantet. Vi brukte å ha ganske mye gulrøtter, og de ble sådd med en spesiell såstav i to renner på drillen. Så ble det satt eller sådd frø av forskjellige andre sorter. Det var reddiker, salat, rødbeter, kruspersille, voksbønner og aspargesbønner. Så satte vi løk og plantet purre, selleri, pasternak, blomkål, hodekål, rosenkål og grønnkål. Enkelte år satte vi også en greskarplante i et spesielt kraftig oppgjødslet bed og fikk for det meste store og fine gresskar.

Fra jeg var ganske liten var jeg med og luket, vannet og hyppet grønnsakene. Det var ikke bestandig så morsomt, og jeg var i blant veldig lei når det ble mye av det. Som lønn for strevet serverte mor mye

grønnsaker, og det lærte jeg meg å sette pris på.

Ugress i vollene

Helt fra barnedagene hadde jeg, som rimelig var, forskjellige oppgaver og plikter som jeg måtte utføre. En av dem var å luke ugress forskjellige steder på eiendommen hjemme.

Et ugress som far var veldig redd, var vinterkarse. På nabogardene var det ganske mye av den, men hjemme var det svært lite. Det var noen få steder det kom igjen noen planter om våren først i mai, og disse stedene visste jeg om. Det ene stedet var i veiskråningen til Trondheimsvegen litt ovenfor alléen. Der kom det gjerne igjen noen vinterkarser hvert år, og de passet jeg på å ta før de fikk frødd seg. Til det brukte jeg et sverdliknende solid jern som var noen centimeter bredt og omtrent en halv meter langt. I den nedre enden var det avrundet og nesten spisst, og i den øvre enden var det et trehåndtak til å holde i. Med den redskapen tok jeg opp mange ugressplanter av forskjellige slag. Jeg presset jernet ned i bakken ved siden av den planten som skulle bort, og da var det ganske greit å vippe den opp med rota. Det var nok ikke bestandig at jeg fikk med meg hver eneste liten rotbit, for året etter kom det gjerne igjen noen vinterkarser på det samme stedet. Men jeg greide i hvert fall å hindre spredning.

Et annet sted hvor jeg måtte luke hvert år, var i bekkeskråningen nedenfor stua i Svingen. Den lå i nordenden av der idrettsplassen er i dag. Ellers var det noen enkle vinterkarser i havna like ved. Omtrent der hvor svømmehallen til Melvold ungdomsskole er i dag, stod det før i tida en transformator. I en svært bratt havnebakke ovenfor der, var det også en flekk hvor vinterkarsen kom hvert år. Like sikkert var jeg der og fjernet de plantene som jeg kunne se. Ellers i kuhavna var det noen få planter som kom igjen, men også dem visste jeg om og fjernet så de ikke skulle få frø seg.

Litt ut i juni, når gresset i vollene begynte å bli ganske langt, var det på tide å gå over alle jordene og fjerne det frø-ugresset som syntes over kløver og timotei.

Hjemme ville det si et areal på omkring 130 – 140 mål, med litt variasjon fra år til år.

Det var alltid mest ugress i nyvollene, og det hadde sin årsak i at naturgjødsla, som var brukt i gjenlegget året før, bestandig inneholdt en del ugressfrø som spirte året etter.

Det ugresset som dominerte mest, var balderbrå, prestekrage, meldestokk, tistel og kanskje noen hestesyrer. Av dem var det vanligvis mer i annet og tredje års eng.

Når jeg skulle fjerne det meste av ugresset på et jorde, stort eller lite, gikk jeg bestandig fram på en bestemt måte. For det første så hadde jeg med meg en ganske skarp kniv med et tynt blad. Så begynte jeg å gå systematisk langs den ene kanten av jordet 5 – 6 meter innpå og tok med det ugresset som var i den sonen. Hestesyra og tistlene skar jeg av med kniven nede ved rota, men balderbråen nappet jeg ofte opp med rot. Jeg holdt kniven i høyre hånd og bar alt ugresset med meg på venstre armen til enden av stykket og la det fra meg der. Siden ble det samlet og lagt i en stor haug hvor det senere ble brent så ugressfrøet ikke skulle få anledning til å spre seg. Så gikk jeg tilbake igjen i rett linje 5 – 6 meter lenger innpå jordet parallelt med der jeg gikk bortover og tok med meg alt ugresset på den bredden. Slik gikk jeg systematisk fram og tilbake til hele jordet var finkjemmet for høyt frøgress. Var det et jorde på 20 – 30 mål, tok det lang tid, og det var både kjedsommelig og slitsomt for en guttunge å gå fram og tilbake slik i flere dager. Var det regn, ble jeg jo temmelig våt og alt var da så mye tyngre.

Når jeg endelig var ferdig med et jorde, og det da praktisk talt var fritt for ugress, var det en tilfredsstillelse for meg. Det var også den eneste belønningen jeg fikk for det arbeidet jeg hadde utført. Men jeg følte en glede ved det likevel, for jeg visste at det som jeg hadde gjort var til stor nytte.

Slik holdt jeg på i mange dager helt til jeg hadde gått over alle vollene. På de stykkene som skulle stå igjen til frø, var det ekstra nøye med at det var så ugressfritt som mulig. For å være sikker på det, måtte jeg gå

over de stykkene en gang til senere på sommeren før de ble skåret. Selv om Aktiemølla i Gjerdrum hadde fine rensemaskiner til å fjerne ugressfrø i kløverhams og timotei, var det naturligvis en fordel at det var minst mulig som skulle renses ut.

Dette arbeidet med luking i enga, som jeg drev med i mange år, virker nok svært gammeldags i dag.

Tynning av rotvekster

Omkring den 20. juni begynte vi gjerne med tynning av rotvekstene. Det var for det meste et stykke på 15 mål eller litt mer, og det var jo ganske mye å gå løs på. Det første jeg kan huske var at vi bare hadde turnips. Så begynte far å så litt kålrot ved siden av, men så ble det helt slutt med turnipsen og det ble sådd bare kålrot. Hvis jordloppa hadde spist opp plantene etter første gangs såing, måtte det såes om igjen. Da ble det sent med tynningen og det kunne komme til å hefte bort noe tid før slåttonna kunne begynne. Tynningen begynte med at en gårdsgutt eller to, en lærling og min eldre bror gikk med hakker og tynnet ut de sammenhengende radene så det ble stående igjen små tuster med ca. 20 cm. avstand.

Så begynte lukingen for hånd. Det var å krabbe på knærne bortover i fåra og fjerne ugress og de plantene i hver tust som var for mange, slik at det bare ble stående igjen en plante.

Fra før jeg var ti år var jeg og luket, og ofte var min yngste søster med. Hvis vi hadde sveiserfolk, som hadde barn som var store nok til å være med å luke, hjalp de også gjerne til, men da mot en bestemt betaling pr. rand. Det hendte også at større barn fra nabolaget var med og luket mot betaling. Min søster og jeg fikk aldri noe for det vi gjorde, men det tenkte vi aldri på.

Når de voksne, som hadde gått og hakket, var ferdige med det, ble de også med og luket. Det å ligge og luke i solsteiken på et stort jorde dag etter dag var både ensformig og kjedelig. Vi ble naturligvis både støle og stive og var veldig glade den dagen vi var ferdige med lukingen.

Det var alltid slik at lukingen i kålrotåkeren falt sammen med St.Hans-aften. For å feire den fikk vi fri klokka 6 om kvelden, og det var en time tidligere enn vanlig, noe som var stor stas. Etter å ha spist kveldsmaten, samlet vi oss alle sammen i hagen eller på verandaen for å feire St. Hans. Da fikk vi eggedosis og kaker, og det smakte jo veldig godt og var en hyggelig avslutning av dagen. Det hendte også at vi tok et par små bjerketrær og satte dem ved siden av kjøkkentrappa for å markere at det var solverv. St.Hans-bål hadde vi ikke.

St.Hans-dagen hadde vi fri, og det var i grunnen den eneste ekstra fridagen i året. Den dagen var så grei, for selv om det var fridag, var det ikke helligdag, og vi kunne derfor fritt drive med det som vi hadde lyst til. Var St.Hans-dag på en søndag, var vi litt ergerlige, for da gikk vi jo glipp av en fridag.

Butikkene og forskjellige bedrifter var også stengt den dagen, og det var noe som varte ved i mange år. Om det fremdeles var slik da krigen begynte, kan jeg ikke huske, men under krigen var det i hvert fall ingen spesiell fridag. Det har det heller ikke vært siden, og blir det vel heller aldri mer.

Etter at tynningen av rotvekstene var unnagjort, ble stykket radrenset for å fjerne ugresset mellom radene. Radrenseren, som ble kjørt med en hest, hadde mange litt krumme jernpigger festet til en ramme med et lite hjul foran. Ved hjelp av en sveiv kunne rammen gjøres smalere eller bredere etter behov.

Omtrent samtidig måtte potetene ”hyppes”. Til det ble det brukt en såkalt ”hestehakke”. Den hadde et skjær som var snøplogformet og som derfor veltet litt jord til begge sider opp på potetfårene samtidig som ugresset ble revet opp. Dette var noe som helst skulle gjøres før slåttonna tok til og slik var det også med luking og stell av grønnsakene.

Kristian Lieungh

Fortsatt ikke kjøpt Kristian Lieunghs bok ”Minner fra Frogner”? Du får den i din lokale bokhandel!

Invitasjon fra "historielaget" i Sørums danske vennskaps-kommune Kjellerup

Fra Blicheregnens Museumsforening har vi fått følgende invitasjon:

"Kære Svein Sandnes.

Blaker og Sørum Historielag

Thorning den 19. dec 2002

Nu hvor året går på hæld, er det tiden til at sende julehilsen og gode nytårsønsker. På vegne af Blicheregnens Museums-forenings bestyrelse og formand Ejgil Overby sender jeg foreningens årsskrift, som vi håber I vil få fornøjelse af at læse.

I anledning af Foreningen Norden i Kjellerups 60-års jubilæum i foråret 2003 vil vi gjerne invitere bestyrelsen for historielaget og interesserede medlemmer til Kjellerup. Arrangementet finder sted i dagene 29. maj til 1. juni med program den 30. og 31. maj, som er en fredag og lørdag. Museumsforeningen tilbyder privat indkvartering og forplejning. Foreningen Norden kan også formidle overnatning på vandrerhjem i kommunen til 125 dkr. pr. seng pr. nat i 2 eller 4 sengsværelse. Der er sendt indbydelse til Norden-laget i Sørum. Måske kan I koordinere. Vi ser frem til at modtage jer her i Kjellerup og sender jer vore hjerteligste hilsener.

Ellen Andersen"

Den 29. mai er kristi himmelfartsdag, så de legger opp til en langhelg. Kjellerup ligger midt på Jylland, og den greieste måten å komme dit på er å kjøre bil. En kan ta ferje til Fredrikshavn både fra Oslo, Larvik og Göteborg. Det ville være fint om det ble en gruppe fra Sørum på jubiléet deres. De som er interessert i en vartur til Danmark, kan ta kontakt med Knut Kragset - 63 82 79 52 eller

Asbjørn Langeland 63 82 00 85
før 15. april.

Asbjørn Langeland

Bli med på Grundtvig-seminar

Foreningen Norden i Sørum arrangerer et heldags seminar om den danske prest og grunnlegger av folkehøgskolen **lørdag 5. april 2003**. Selv om han levde for 200 år siden, (1783-1872), er han fortsatt høyst aktuell med sin grunnleggende tanke om at folket trengte livslang læring for å utvikle seg personlig og som gode samfunnsborgere. EUs voksenopplæringsprogram har fått navnet Grundtvig ut fra dette.

Seminaret lørdag 5. april starter klokka 10.00 på Sørumsand misjonshus med Grundtvig-gudstjeneste ved Tore Olsen og organist Jan Erik Stensrud. Den pensjonerte folkehøgskoleforstander Jakob Krøgholt vil holde foredrag om Grundtvigs liv, og rektor Per Jansen vil snakke om skolemannen Grundtvig. Det vil i løpet av dagen bli servert mat og drikke, og prisen for det hele er satt til kr. 100.- per person. Påmelding skjer snarest mulig til Ulla Rosenberg 63 82 67 75 eller Knut Kragset.

Som en introduksjon og appetittvekker presenterer vi her avsnittet "Folkelige grundtanker" fra pastor Solveig Bøyes artikkel om Grundtvigs menneskesyn fra 1988. (les hele på <http://grundtvigsiden.homepage.dk/>)

Folkelige grundtanker

Det menneskelige eksisterer for Grundtvig alltid kun som noget folkeligt. "...thi paa Jorden finder man aldrig Menneskelighed uden Folkelighed, hvad enten saa, som sædvanlig, Folkeligheden indslutter Menneskeligheden, eller, som hos *Jesus Christus*, Menneskeligheden indslutter Folkeligheden i sig."

(N.F.S.Grundtvig: "Folkelighed og Christendom", artikkel i Dansk Kirketidende 17. okt. 1847; "Værker i udvalg", 5. bind s.249.)

Ordet **folkelighed** er et hovedord hos Grundtvig, og det er nøje knyttet til hele hans menneskesyn. Folkelighed betyder ikke noget populært, nationalt eller demokratisk, og folkelighedens sag på jorden har ikke noget med den nationalisme at gjøre, som vil dyrke og hævde sig selv, sette skel og om muligt brede sig på andres bekostning. "...*Folkelighed* er kiendelig

forskiellig fra den uchristelige og anti-christelige Nationalisme, som prædikes i Tydskland og Frankerig,.."

(N.F.S.Grundtvig: "Om Folkeligheden og Dr. Rudelbach". Artikel i Dansk Kirketidende 30. jan. 1848; "Værker i udvalg", 5. bind s.252.)

Folkelighed betyder ganske enkelt **lighed med folket**, dansk i Danmark, svensk i Sverige, tysk i Tyskland o.s.v. Man finder kun folkelige mennesker: hebraiske, græske, engelske, danske mennesker. Det menneskelige er kun til som noget folkeligt, idet et menneske lever i en bestemt tid, på et bestemt sted og i et bestemt folk, der har sprog og historie fælles.

"..naar *jeg* taler om det Folkelige som det ypperste i hvert land, da er det jo heller ingenlunde i Modsætning til det Menneskelige, men kun til Skielnemærke fra hvad der *kun* er folkeligt i *andre* Lande, og kun i Modsætning til alt hvad der med Magt eller List vil gjøre *et Folk fremmed for sig selv*, uden naturligviis at kunne skabe det om enten til et andet Folk eller til rene, pure Mennesker."

(N.F.S.Grundtvig: "Menneskehed og Folkefærd betragtede med nordiske Øine", artikel i "Danskeren", 1848; "Værker i udvalg", 5. bind s.345.)

Grundtvig hylder det folkelige i Danmark, det danske; ikke i modsætning til det menneskelige, men som skelnemærke fra det folkelige i andre lande. Folkeligheden er i modsætning til det, som vil skabe et folk om til "rene pure mennesker".

"..siden Menneske-Slægten blev deelt i mange 'Folk og Stammer og *Tunge-maal*', da kan der, menneskeligt talt, slet ikke være nogen bare og blotte Mennesker til, uden det skulle være de nøgne Vilde, thi ellers finder man kun folkelige Mennesker, det være sig nu Ebraiske, Græske, Engelske eller Danske Mennesker, og naar derfor et *enkelt* Folk, det være sig nu Ægypter eller Chinesere, Latinere eller Tydskere, udgiver sig for at være de *eneste rette Mennesker*, som alle andre Folk enten maa omskabes efter, eller betragtes af som *Umælende*, trælle for som Huusdyr eller jages af som Rovdyr, see, da beviser det kun at vedkommende Ægypter eller Chinesere, Latinere eller Tydskere, kun maa have meget lidt *menneskeligt* hos sig.."

Siden det 13. århundrede har danskerne ladet sig underkue af den romerske og tyske verden, af Romerånden, Latinerånden, U-ånden, som har haft som mål at omskabe alle folkeslag til en stor ensartet menneskemasse: "de eneste rette mennesker". Danskerne må derfor gøre sig fri af den tyskromerske videnskabelighed, da dens trang til ensretning er en trussel mod folkeligheden, den danske egenart, uden hvilken et folk er uden rod, sprog og historie. Ligesom det er menneskeånden, der gør mennesket til et menneske, findes der en gådefuld livskraft - **folkeånden** som indefra gennemtrænger folket. Hvert folk har sin folkeånd. Folkelighed og folkeånd hører sammen. Det er folkeånden, som skaber folkets historie og former dets liv, og modersmålet er dens "Legeme og Liv-Udtryk". Den altid uforandrede art af alt menneskeliv er mennesketalen, ordets gave, det levende ord, som kan vække et menneske til erkendelse af livet.

Mennesketalen kommer imidlertid ikke til udtryk på et almenmenneskeligt sprog, men alene på modersmålet: "Modersmaal er det *Kraftens* Ord, / Som lever i *Folkemunde*". Kun på modersmålet bliver ordet om det usynlige levende for os. Det er folkeånden, som på denne måde giver sig til kende for os i modersmålet og skaber folkets historie.

"Ligesom det nu kun er på *Modersmaalet* Ordet om det *Usynlige* faaer Liv og *Kraft* for os, saaledes beroer vort *levende* Forhold til Fortid og Fremtid i det *Hele* paa Følelsen af vor inderlige Sammen-hæng med vore *Forældre* og vore *Efterkommere*," (N.F.S.Grundtvig: "Folkelighed og Christendom", artikel i Dansk Kirketidende 17. okt. 1847; "Værker i udvalg", 5. bind s.250-51.)

Modersmålet er ikke en tilfældighed, idet det er givet med skabelsen som udtryk for menneskets gudbilledlighed. Gudbilledet er ofte identisk med hjertet, og derfor kan Grundtvig også kalde modersmålet for vort hjertesprog:

Modersmaal er vort Hjertesprog,

Kun løs er al fremmed Tale,

Det alene i Mund og Bog

Kan vække et Folk af Dvale

("Modersmaalet", 1837.)

Solveig Bøye

Gardshistorie etter 1647

Den senere professor Andreas Holmsen skrev disse notatene til middelalderhistorien til gardene i Sørum under krigen 1940-45. Fordi vi nå står foran realisasjonen av bygdebokprosjektet fra den gang, har vi trykket disse notatene her i SørumSpeilet. Vi startet gjennomgangen med gardsnummer 1 i nr. 4 1999. Nå er vi kommet fram til gardsnummer 83, Rud, og deretter følger 84 Eiscal og 85 Semmerud.

Rud

Denne gården gav 3-dobbelt fullgårds-vissøre i 1577, og det er da også av andre grunner rimelig å tro at den går tilbake på 3 gammelnorske skattegårder: 2 Rud-gårder og en nedlagt gård med navnet Ekeberg. Den siste har vi minnelser om i 2 skilling landskyld som blir lagt på Rud i annen halvpart av 1600-årene til Sørum prestebol, mens denne presten tidligere hadde samme avgiften ført op ved "Egeberg" i jordeboka si. Ekeberg er også nevnt i gammelnorsk tid under Frogner prestebol, som jo senere gikk op i Sørums prestebol. Når det gjelder delingen av selve Rud, er det den nyere skylda vi har å holde oss til. Den var i alt 2 skpd tunge 3 bpd smør, men var tidlig i nyere tid delt slik at to eiere hadde 15 lpd tunge 1 ½ bpd smør hver og to andre 5 lpd hver, så en meget lett vil tro at 1 skpd 1 ½ bpd er skylden av hver av de to gamle gårder. Dette bestyrkes også av at kongsjordeboka fra 1616 bare tar med den ene halvparten av skylda – en kongspart på 5 lpd og en bygselpart på 15 lpd 1 ½ bpd.

Eierforhold

Fra gammelnorsk tid er oplyst at Dals kirke (Nitedal) hadde ½ markebol og ½ hefseldebol i Rud (tils. 6 ½ øyresbol), og etterat Rødeboka var satt op i 1390-årene kom det en tilføyelse om at bispestolen var blitt eier av 6 øyresbol i gården. Vi finner disse partene igjen i nyere tid med skyld 5 lpd hver og uten bygsel; bispegodset kom naturligvis ved reformasjonen under kongen. Bygselherre til gården var i 1616 den rike sognepresten herr Ole Lauritzen på Grue; han eide 15 lpd tunge 1 ½ bpd smør,

og noen flere eiere enn han og kongen står som nevnt ikke i denne jordeboka. Men 1647 er brukeren Nils Rud ført op som eier av andre 15 lpd 1 ½ bpd i gården; herr Ole Lauritzens part med bygsla var da gått over til sønnen herr Lauritz Olsen. Hvem som hadde selveiergodset tidligere, har ikke vært å finne.

Eisval

Gav 1 ½ gårds vissøre i 1577, og etter skyld og eiendomsforhold å dømme er det rimelig å anta at den nuværende matrikelgården har tatt op en ødegård i sig. Selve Eisval var sikkert en stor fullgård i gammelnorsk tid. Skyld 1624 2 skpd 5 lpd, 1647 (da vel ødegården er kommet med) 2 ½ skpd.

Eierforhold

Efter Rødeboka hadde både bispestolen, Frogner kirke og Asak prestebol parter i gården – på henholdsvis 4 spann smør (ca. 4 ½ øyresbol), 6 øyresbol og 15 penningbol (d.v.s. ¼ øyresbol). Av disse var det bare Frogner kirkes eiendom som holdt sig oppe til nyere tid, da den skyldte 5 lpd tunge uten bygsel. Bygselretten lå efter kongsjordeboka 1616 hos Kirsten Trondsdatter i Oslo, og 1624 ser vi at rådmann Bertel Helliessen eide 2 skpd tunge med bygsel over gården. 1647 står sønnen Anthoni Bertelsen som eier av 2 skpd 5 lpd uten at Frogner kirke har mistet sine 5 lpd, så her er det kommet til 5 lispunds skyld, som vel kan være av en ødegård.

Semmerud

Var vanlig halvgård i 1577 og sikkert også i gammelnorsk tid. Skylda var den gang knapt mer enn 14 – 15 øyresbol. I nyere tid skyldte gården 15 lpd tunge, ½ bpd smør og 4 høns, d.v.s. omregnet ikke fullt 1 skpd tunge.

Eierforhold

Efter Rødeboka eide Frogner prestebol 1 markebol i Semmerud, Frogner kirke ½ markebol. Korsbrødrenes kommun 2 øyresbol (RB 240 – ikke nevnt hos Rygh) og Udenes kirke 1 ertogbol (RB 477). Alle disse partene finner vi igjen i nyere tid.

Sørums prestebol har da overtatt den største eiendomsdelen, som nu skyldte ½ skpd tunge med bygsel over hele gården; Frogner kirke hadde 5 lpd tunge, commungodset var med skyld 4 høns kommet under Carsten Vogts canoni (se Børke) og Nes kirke hadde overtatt den nedlagte Udeneskirkens part, som sannsynligvis var øket litt i mellomtiden og ny skyldte ½ bpd smør. Kanonigodset blev solgt av kongen i annen halvpart av 1600-årene, og kirkegodset kom med kirken i privat eie i 1720-årene; men bygselparten og dermed den virkelige eiendomsrett til gården vedblev å være ”beneficert” like til i forrige århundre.

Andreas Holmsen

Rolig årsmøte i historielaget

Den formelle delen av årsmøtet, (kultursjefens innledningsforedrag er kommentert på første side), godkjente styrets beretning og regnskap for 2002 og strategiplan og budsjett for 2003, herunder også en økning av medlemskontingenten til 150 kroner, hvorav 50 kroner til Romerike Historielag. Ved valgene ble varamedlemmene Hanne Berntsen og Asbjørn Langeland erstattet av Jorunn Hattrem og Kjell Kurland.

Hovedoppgaven for historielaget i året som kommer blir salg av de nye bygdebøkene. Medlemmer som er interesserte i å være med og dele ut materiell bes ta kontakt med Kåre Sæther. Videre er det ønskelig å komme i gang med arkiveringen i lokalhistorisk arkiv og få samlet en dugnadsgjeng rundt Slora mølle. Medlemmer som er interesserte i disse prosjektene bes ta kontakt med Svein Sandnes.

Styret ble bedt om å vurdere etablering av et bygdetun på Vølneberg. Trygve Sæther oppfordret alle som har gamle hesteredskaper stående om å ta kontakt. Helge Njaa fortalte at Valstad Café vil ta initiativet til å markere et 100-årsjubileum for Sørumsand 15. juni med Mart'n. Historielaget har sendt GE Hydro brev med spørsmål om hva de vil gjøre med sitt 100-årsjubileum.

Svein Sandnes

Hva ei margarinkasse kan inneholde av lokalhistorie

Tjue forventningsfulle tilhørere hadde innfunnet seg i peisstua på Bruvollen for å høre hva Odd Skullerud kunne trekke opp av margarinkassa si 4. mars. Det viste seg etter hvert å ikke være rent lite! Selve margarinkassa var fra 1930, og kunne foruten å inneholde lokalhistoriske dokumenter egne seg godt til å legge hønefór i og til å erstatte en ødelagt fjøs-krakk når en skulle melke. Men denne kvelden var kassa proppfull med mange slags dokumenter. Fra bøker og spillkort til avisutklipp og program for ulike idrettsarrangementer. Odd Skullerud har samlet på det alt sammen.

Etter en time tok foredragsholderen ei pause for å trekke pusten og ta seg et vaffelhjerte sammen med oss andre. Men så gikk han på igjen med krum hals. Klokka ble faktisk elleve, og de med lengst vei hjem hadde begynt å forlate lokalet da Odd etter fire timer kom til bunnen av kassa.

- Jeg måtte kutte ut noen anekdoter mot slutten, sa 84-åringen, etter å ha stått oppreist og snakket i fire stive klokketimer, og at det var en imponerende prestasjon i seg sjøl ville han ikke høre snakk om. – Jeg kunne holdt på mye lenger, sa han med overbevisning.

Det var et historisk sus som fór gjennom peisstua på Bruvollen denne kvelden. Og vi som var til stede vil seint glemme det. Odd Skullerud tok oss med på ei reise fra begynnelsen av det 20. århundre med unionsoppløningen som det dramatiske høydepunktet og til litt ut i 1950-åra.

Og det var synd at det ble anekdotene som ble ofra mot slutten. Etter min mening var Odd absolutt best når han ble personlig og fortalte om sin onkel fra Øvre Eiker, som drev som forlagsbokhandler i Oslo og forsynte gutten på Blaker med bøker og ukeblader. Eller når han kom med lokalhistorisk dokumentasjon som at friidrett første gang ble vist i Blaker av ei gruppe fra Tjalve i Oslo under et Eidsiva-stevne holdt i 1906

Svein Sandnes

Gardshistorie for Norum

I forrige nummer startet vi Thor Hexeberg's artikkel om gardshistoria for Norum. Her fortsetter vi med del 2

G.nr. 12, Br.nr. 4, Løpenr. 22

Hans Jensens sønn Lars Hansen fikk som nevnt skjøte på halve Vestre Norum av sin far i 1770. Sammenhengen videre viser at det dreier seg om den eiendommen som senere fikk løpenr. 22 og gardsnummer 12(!), br. nr. 4. Dette til tross for at Vestre Norum egentlig er g.nr. 11.

Lars kan være født i begynnelsen av 1740-årene, og han var gift med Kjersti Mattisdatter fra Mork i Blaker, født 1745, sannsynligvis død i 1774. Lars og Kjersti fikk en sønn som het Amund og som overtok eiendommen (se nedenfor). Det ble holdt skifte etter Kjersti i 1774, og nettoformuen var på 92 riksdaler. Boet eide jord i Norum og i Mork. Det dreier seg om Mork i Blaker, og denne parten var vel Kjerstis eiendom.

Samme år som det ble holdt skifte etter Kjersti, i 1774, giftet Lars seg igjen med Marte Kristoffersdatter Vølner, død 1803, 57 år gammel. De fikk en datter som het Goro, født i 1775, men det er mulig hun døde tidlig.

Lars Jensens sønn Amund Larsen overtok sannsynligvis denne eiendommen i begynnelsen av 1820-årene. Amund var visst født i 1772, og han døde i 1848. Han var gift med enka Johanne Johansdatter Asakenga. I dette ekteskapet ble det ingen barn, men Johanne hadde fra første ekteskap en sønn som het Hans Hansen, som overtok eiendommen ifølge et testamente fra 1824. Amund Larsen fikk i 1828 skjøte på en mindre del av Østre Norum (løpenr. 26e) som ble slått sammen med 12/4.

Det ble Amund Larsens stesønn Hans Hansen som overtok denne eiendommen. Han var født i slutten av 1780-årene og døde i 1863. Han var gift med Eli Andersdatter Tangerud, død 56 år gammel i 1852. Barn: Lars, født 1818, overtok en del av eiendommen (11/5), Hans, født 1824, Karen Johanne, født 1832, gift med Johan

Engebretsen Åsgard, overtok 12/4, og Anne Marie, født 1842.

I 1852 solgte Hans Hansen halvdelen av eiendommen til sin sønn Lars (se 11/5), og resten solgte han i 1854 til sin svigersønn Johan Engebretsen Åsgård. Ifølge folketellingen 1865 skulle han være født i 1828. Han var gift med Karen (eller Kari) Hansdatter Norum, født 1832. Av de barna som ble født på Norum vet vi om Hans, født 1854, Engebret, født 1856, Karoline Emilie, født 1859 og Karen Gurine, født 1869. Johan Engebretsen kjøpte i 1854 Enga (løpenr. 19c) fra g. nr. 11, br.nr. 1 og slo denne parten sammen med sin eiendom.

Johan Engebretsen solgte eiendommen til Gunnerus Gulbrandsen, født 1835 i Aurskog, død 1876. Hans kone het Anne Sofie Johansdatter, og hun var fra Fosserud. Barn: Ida, født 1871 og Bolette 1874-1876.

Anne Sofie giftet seg igjen med Lars Jensen som også eide Toppenhaug (11/10), og dermed var denne eiendommen slått sammen med g.nr. 12, br.nr. 4. Lars Jensen kjøpte også 12/3, 6, og 8 (Hestehagen), og han hadde fra før Toppenhaug (11/10). Alle disse partene ble senere slått sammen og fikk betegnelsen g.nr. 12, br.nr. 4.

I 1902 ble denne eiendommen av skifteforvalteren i Lars Jensens og Anne Sofie Johansdatters bo solgt til Christian Ramstad, som var sersjant og født i 1875. Hans kone het Magnhild, født 1880. Mens de bodde på Norum, fikk de to barn, Gustav Anton, født 1902 og Lise Marie, født 1903. Ramstad solgte i 1903 fra tre parseller av Norum, Fløtten (12/9) til Karl Olsen Norum, Sandhaugen (12/10) til Ole Iversen Norum og Kjonløkka (12/11) til Hjalmar Jakobsen.

Den neste eieren av denne garden ble Karl O. Bjerke, som imidlertid ikke hadde skjøte. Bjerke solgte garden i 1905 til Johannes Voldeng 1863-1948, gift med Kathrine Hansdatter Elvebakken 1869-1957. Begge var fra Skrukkelia i Hurdal. De hadde tre barn da de kom til Norum: Hans, som overtok eiendommen, Asta 1901-1975 gift med Olav Sæther (barn: Johnny 1928-1984 og Roar, født 1930, som overtok Norum) og Hulda 1904-1988, gift med Lars Bjerke.

Johannes Voldeng drev også som ”kreaturhandler” (folketellingen 1910) og som slakter.

På Norum bygde Voldeng flere hus, bl.a. hovedbygning i 1928, dessuten ny låve med fjøs, nytt stabbur og stall. Før utskiftningen i 1917 sørget Voldeng for at de forskjellige delene av eiendommen, 11/10 (Toppenhaug) og 12/3,4,6 og 8 fikk ett gards- og bruksnummer, nemlig 12/4. Etter at Johannes Voldeng var død, satt hans enke Kathrine med eiendommen i uskiftet bo så lenge hun levde.

Hans Voldeng 1898-1985 overtok garden og drev den fram til 1973. Deretter ble eiendommen forpaktet bort i 20 år.

Nåværende eier er Hans Voldengs nevø Roar Sæther, født 1930, gift med Ranveig Myklebost, født 1931. Roar Sæther har vært ansatt i Amerikalinjen i 10 år og i Naturvernforbundet i 20 år. Ranveig er rektor ved Tiurleiken barneskole på Romsås. Denne eiendommen er nå på 158 mål i alt.

G.nr. 11, Br.nr. 3

Som nevnt foran solgte Hans Jensen halvparten av Vestre Norum i 1761 til Amund Olsen Hafskolrud, og sammenhengen videre tyder på at det dreier seg om 11/3. Amund betalte 500 riksdaler for eiendommen. Hans kone het Dorte Henriksdatter, men vi vet ikke om de hadde noen barn.

Amund ble ikke lenge på Norum. Allerede i 1769 solgte han garden til Ole Kjøstelsen, som var klokker i Sørum. Prisen var nå 550 riksdaler. I følge bygdeboka for Sørum var Ole Kjøstelsen fra Bjørke og født i 1721. Han døde i 1784 og bodde en tid på Norum. Ole Kjøstelsens kone het Susanne Andersdatter, og de hadde tre barn: Kari, gift med Ole Kristoffersen Merli, overtok halvparten av eiendommen, Hans og Petter (se nedenfor).

Ole Kjøstelsen solgte i 1779 sin del av Norum til sin eldste sønn Hans Jakob Olsen for 400 riksdaler. Men det ser ikke ut til at han ble boende lenge på Norum, for ved skiftet etter klokker Ole Kjøstelsen i 1784 overdro han en part av Norum til sin bror

Petter Olsen. Han døde sannsynligvis i 1805. Det er muligens han som eide Nordre Løren et års tid i 1780-årene.

Petters første kone het Berte Erlandsdatter, og med henne hadde han en datter som het Edel eller Eli 1785-1859. Hun ble gift med Jens Evensen Hol. Det ble holdt skifte etter Petter i 1805, og da var boet fallitt. Petter ble gift annen gang med Inger Pedersdatter, og med henne hadde han en datter som het Kari, gift med Gunder Larsen Gjester-eie (se nedenfor). Inger døde sannsynligvis i 1816, og ved skiftet etter henne eide boet bare en liten del av Norum.

Det ser ut til at den neste eieren av denne gardparten ble Petters svigersønn Gunder Larsen Gjester-Eie. Han var født 1778 eller 1779 og døde i 1856. Han var gift med Kari Pettersdatter Norum. Hun var født omkring 1794. De fikk mange barn, men flere av dem døde små. Av de som vokste opp, vet vi om Petter, født 1822, gift med Maren Dorte Kristoffersdatter Hellesjø, tvillingbroren Gunder, født 1822, Gurine, født 1826, død i 1849, Ole, født 1829, overtok eiendommen, Johan, født 1834 og Engebret, født 1840. Det var sannsynligvis han som i 1865 er oppført som losjerende og skomaker under brorens eiendom.

I 1868 fikk Gunders sønn Ole Gundersen, født 1829, skjøte fra medarvingene på denne eiendommen. Hans kone het Anne Andersdatter, og hun var fra Fet, 1821-1889. De fikk to barn som vokste opp, Karl Gunnerius, født 1859, overtok garden, og Anne Gurine, født 1863, gift med Olaus Larsen Hafskolrud.

I folketellingen 1875 er Ole Gundersen kalt snekker og tømmermann. Ole døde visst i 1890-årene en gang.

Hans arvinger utstedte iallfall skjøte på eiendommen til hans sønn Karl Olsen Norum, født 1859. I 1902 fikk han skjøte på br.nr. 5 og i 1917 på Jordet (11/2) som han slo sammen til ett bruk. I 1903 fikk Karl Norum også skjøte på g.nr. 12, br.nr. 9. Se ellers under g.nr.11, br.nr. 5. Oppdelingen av Vestre Norum fortsatte i 1780-årene, uten at de enkelte delene fikk eget løpenr. eller bruksnummer. Ole Kristoffersen Merli som

var gift med Petter Olsens søster, Kari, overtok 1/8 av Vestre Norum, og de bodde på Norum.

Men så begynner sammenslåingen. Et langt dokument fra 1793 forteller at Hans Jakob Olsen har solgt sin part av Norum i 1787 og at Ole Kristoffersen solgte sin part i 1788 og at Petter Olsen solgte sin part i 1788 til Jakob Pålsen Løren. Han hadde et par år eid Nordre Løren og var gift med Katti eller Kassi Mikkelsdatter Werner. Av deres barn vet vi om Berte Marie, født 1786, Hans 1791-1878, død på Smedsrud og Johan født 1796.

Som nevnt fikk Jakob Pålsen slått sammen flere deler av Vestre Norum, slik at han eide halvparten, dvs. 15 lispund tunge og 3/4 bismerpund smør. Denne skylda utgjorde halve Vestre Norum.

Jakob må ha vært en driftig mann. I det nevnte dokumentet fra 1793 fortelles det at han hadde utført atskillige forbedringer på garden. Han hadde brutt opp mye åker, tilkjørt "mange tusen" lass jord og gjødsel, satt opp alle gjerdene som var nedråtnet. Dessuten hadde han anlagt en ny husmannsplass, kalt Haugen (Toppenhaug) hvor han hadde oppført stue m.m. På selve garden hadde han bygd låve og nytt "fehus".

Det var imidlertid Ole Hansen, sønn av Hans Jakob Olsen som hadde odels-retten, men han var i 1793 bare 11 år gammel. Jakob betalte Ole 60 riksdaler for odels-retten. For selve eiendommen betalte Jakob Pålsen til sammen 1146 riksdaler. Vi aner en driftig og velstående mann bak disse opplysningene.

Hagan, G.nr. 11, br.nr. 1, løpenr. 19

I 1796 solgte imidlertid Jakob Pålsen fjerdeparten av garden til Hans Hansen Skea. Sammenhengen videre viser at det dreier seg om den eiendommen som i dagligtale gikk under navnet Hagan (må ikke forveksles med Haga). Den nye eieren kaltes Hans Hansen Skea da han fikk skjøte på eiendommen i 1796. Men han er ikke å finne på Skea. Hans var født omkring 1750, og han var iallfall død i 1810 da det ble holdt skifte etter ham. Hans kone het Inger

Halvorsdatter, også født omkring 1750. Det var hun som døde 65 år gammel i 1816. Av barn vet vi om Dorte, Kari, Halvor (overtok garden), Ole og Berte.

Folketellingen av 1801 nevner også en sønn, Hans, som må være død før 1810. Som nevnt ble det holdt skifte etter Hans i 1810, og nettoformuen var på 64 riksdaler. Det tyder iallfall ikke på velstand.

Den neste eieren ble Hans Hansens sønn Halvor Hansen, død 1863, 82 år gammel. Han var gift med Berte Iversdatter. Da de giftet seg i 1813, ble hun kalt Berte Iversdatter Norum, sannsynligvis fra Iverstua. Det var vel hun som døde 72 år gammel i 1851. Av deres barn vet vi om Kari, født 1815, gift med Hans Pedersen Hol, Inger Marie 1819-1880 gift med snekker Petter Kristiansen Kampen fra Østre Aker (Inger Marie døde på Løren) og Johanne 1822-1855 gift med Gulbrand Jakobsen Løren (født på Ålgård). Halvor flyttet til Løren hvor han fikk føderåd hos sin svigersønn Gulbrand Jakobsen.

Halvor solgte Norum i 1853 til Kristian Matisen. Om han vet vi ikke stort mere enn at han solgte fra to parter av garden i 1854 (skjøte litt senere). Den ene parten fikk navnet Jordet (11/2) som han solgte til Anders Amundsen på Søndre Norum, som slo denne parten sammen med Søgarn. Den andre parten fikk navnet Enga g.nr.12(!), br.nr. 4 og slått sammen med den eiendommen som Voldeng senere eide.

Men allerede i 1858 skjøter Kristian Matisen eiendommen til Hans Jensen fra Vestre Norum. Det var vel han som døde i 1860, 53 år gammel. Hans kone het Kjerstine (Kristine) Pedersdatter. Hun var født i 1811 på Borgen-eie, og vi vet at hun og Hans hadde iallfall to barn, Eli, født ca. 1850, og Karen, født ca. 1853. I folketellingen 1875 står det at Kjerstine eide et lite hus og ernærte seg av håndarbeid. Hun døde i 1883.

Sannsynligvis i 1868 overtok Jakob Andersen denne eiendommen. Han var født i 1826 i Gjerdrum og var gift med Maren Jakobsdatter fra Blaker, født 1831 (i følge folketellingen 1875). Maren levde ennå i

1910. Jakob og Maren fikk disse barna: Kjerstine, født 1860 i Kristiania, Hjalmar, født 1862, overtok garden, Karoline Hilda, født 1867 og Karl Johan, født 1870.

Den neste eieren ble Jakobs sønn Hjalmar Jakobsen Norum, født 1862. Hans kone het Marte Olsdatter og var født i 1861 i Storelvdal. Barn: Ole, født 1894 og (Karl) Johan, født 1898. Hjalmar Norum er i kirkeboka kalt tømmermann.

Garden skjøttet han i 1919 til Malvin Sæther 1901-1983 fra Løten, gift med Astrid Sørvald 1909-1996. Barn: Asbjørn, overtok eiendommen, Randi, født 1931, gift med Jakob Smedsrud, kom til Fossum i Blaker, Ruth 1934-1993 gift med Odd Rosing. Malvin Sæther bygde i sin tid uthus på eiendommen. Han arbeidet i skogen om vinteren med tømmerhogst, og om sommeren tok han jobb omkring på gardene.

I 1973 overdro han eiendommen til sin sønn Asbjørn Sæther, født 1927, gift med Liv Ring, født 1928. Barn: Nina, født 1958, adjunkt, lærer ved Grunerløkka skole, Anne Sofie, født 1964, bioingeniør, gift med Reidar Tho. Asbjørn og Liv Sæther har modernisert hovedbygningen på Norum. Asbjørn arbeidet som salgssekretær til han ble pensjonert og arbeider litt innenfor

samme yrke nå også. Denne Norum-garden er nå på 70 mål.

Jordet, g.nr. 11, br.nr. 2

Denne garden ble skilt fra br. nr. 1 i 1854 og solgt for 300 speciedaler til Anders Amundsen Søndre Norum, født 1802, som slo denne eiendommen sammen med Søgarn. Denne eiendommen fulgte Søgarn til 1917 da den ble slått sammen med 11/5, Hofskelruds eiendom, i forbindelse med utskiftningen dette året.

Thor Hexeberg

Gardshistorien for Norum fortsetter i neste utgave av Sørums-Speilet med tredje og siste del.

Sørums-Speilet

Artikler fra Blaker og Sørums historielag
Redigeres av Svein Sandnes
Returadresse: Svein Sandnes
Postboks 2, 1927 RÅNÅSFOSS

B